

Joannes Otxalde bertsolaria (1814-1897) Erroak eta hegialak

PEIO JORAJURIA

Ikerlan hau zatika agertu da HERRIA astekarian, lau astez segidan, 2014ko urriaren 16tik azaroaren 6raino (3273, 3274, 3275, 3276 zenbakietan). Ikerlan honek ez zaukan helburutzat Joannes Otxalderen bertso-gintza aipatzea, hori jadanik egina dute aditu askok, Bidarraitarra izanik XIX. mendeko bertsolari handienetakik, baina bai haren bizitza sakontzea, nondik zetorren eta non dituen gaur ondokoak, misterio handia baitzen alde horretatik. Ikerlan hau aitzin, Berisso-ko (Argentina) Nancy Ivone Otxalderekin eginiko elkarrizketa agertu genuen HERRIA kazetaren 3270. zenbakian, 2014ko irailaren 25ean (ikus 1. eranskina). Ondotik, beti astekari berean, 3309. zenbakian, 2015eko uz-tailaren 2koan, Nancy Ivone Otxaldek bidalitako gutuna genuen agertu (ikus 2. eranskina).

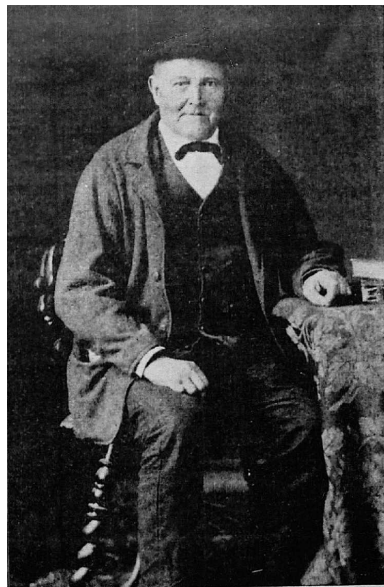
Peio Jorajuria

1814ko irailaren 25ean sortu zen Joannes Otxalde. Duela 200 urte beraz. Gaur egun Otxalde deitura desagertua da Euskal Herritik. Alta 11 haur ukan zituen Joannesek. Familia guziaz Argentinara joan zen eta Otxalderen ondokoek han diraute. Zer bilakatuak ote dira? Gutxi dakigu haietaz, baina harreman batzuk lotu ditugu zenbaitekin, hala nola Salta-ko Gabriel Odriozola Zanbranorekin, bai eta Buenos-Airesko Nancy-Ivone Oxalderekin. Bertzalde, non zituen erroak Joannes Otxaldek? Orain dela hamabost bat urte ikerketa batzuk egin nintuen artxibo askotan. Bilaketa horren fruituak agertuko ditugu kronika hontan.

Otxaldea, Baigorriin

Baigorriara jo behar da, gure Otxalderen erro zaharrenak aurkitzeko. Herriko bihotzetik hurbil-hurbila den Otxaldean zituen arbasoak. Gaur beti hor dago etxe hori. *Otxalde* izendapena hain segur otsabelarretik datorkigu (*hellébore* frantsesez, *elébore* gazteleraz), hots *otsa-alde*, eta ez *otso-alde*, zenbaitek dioten bezala, Baigorriko herri barretik hain hurbil ez baitzitaken otsorik. Hauxe ere argi dezagun: paper zaharrenetan *Otxalde* izendapena aurkitzen da nasaiki XVII. mende bukaera arte, handik honat haatik gehienetan *Oxalde*, zenbait aldiz *Ochalde*. Guk nagusiki *Otxalde* erabiliko dugu.

Frango ospe handiko familia osatzen zuketean Otxaldetarrek, ezkontzen bidez hegialak bertzeak bertze inguruko Kaikurena, Ernautena, Narbaitz, Iriart eta Aintziart bezalako etxetara zabaldurik. Eta badakigu, adibide bat emateko, Aintziarteko ondoko eginiko Jeanne d'Otxalde ezkondu zela 1748an Heletako sal-erosle batekin, Charles de Harismendy-rekin, ondorengo ospetsua segurtatuz. Hauen seme bat, Jean Harismendy (1750-1820) Baigorriko auzapez bilakatu zen, geroztik abar beretik etortzen zaikula ere bertze auzapez, kontseilari orokor eta deputatu andana, bortz Etcheverry (azkenik Jean Etcheverry-Ainchart) eta Floquet bat, Inchauspetarrak ere, Louis eta Michel, Etcheverry horiekin bazutela ezkontza bidez zerikusia. Jeanne d'Otxalde eta Charles Harismendyren alaba, aldiz, Marie Harismendy (1752-1820), Jean Harispe batekin ezkondu zen, hortik heldu zaikula Jean-Isidore Harispe marexala, eta geroxeago Charles Minjonnet kontseilari orokorra eta honen seme Pierre Minjonnet koronela, auzapez ere izana. Aurkitu dugu ere, ber-tzalde, Otxalde bat Baigo-

JUAN B. OXALDE

Beskoitzen, 1964an Joannes Otxalderen omenez agertutako oroitarria

rriko ibarreko deputatu zagona 1748an Nafarroako Estaduentzat (*Etats de Navarre*), eta ere bat, menturaz berdina, Germietako “jurat” zagona Iraultza aitzineko garaian.

Apezak ere baziren Otxaldetarren leinutik ateraiak, hala nola Jean d’Otxalde, 1702an sortua, 1728an apeztua eta bertzeak bertze Lasako erretor egona, Benafarroan. Honen anaia gazteago bat, izen bereko Jean d’Otxalde, apeztu zen 1741ean. Hau zenbait denbora egon omen zen Oilarandoiko ermitaren zerbitzuko, Baigorriko gainetan. Aipa dezagun ere bertze apez bat, Pierre Bereterbide (1756-1814), Donibane Garazin sortua, Uharteko Arnaut Bereterbide eta Baigorri-Otxaldeko Jeanne Otxalderen semea. 1781ean apeztu zen. Postu desberdinak betirik, hala nola Bidarrain 1807tik 1809ra, azkenik Donibane Garazin bikario egon zen. Baina suerte txarrez bururatu zitzaion bizia 58 urtetan. 1814ko irailaren 16tik eta 17rateko gauean (gure Joannes Otxalde sortu baino hamar bat egun lehenago) eraila izan zen Donibane Garazin. Roland Moreau-k “*L’âme basque*” (1981) liburuan kondatu duenaren arabera, Pierre Bereterbidek fama omen zuen fortuna bildu zuela kontrabandari esker eta dirua prestatzen zuen eskatzen zioteneri, tenorez eta osoki itzultzekotan haatik. Eta batek, ukan dirua ezin omen ziolakoan itzuli, erail zuen.

Baina, xehetasun horiek guziet doi bat urrundu gaituzte gure Joannes Otxalderen abar zuzenetik. Etor gaiten beraz gure bertsolariaren sustraietara.

Baigorritik Bidarraitat

17. mende bukaeran, **Jeanne d'Otxalde** (1669/1706), Otxaldeko alaba, egina izan zen etxalde hortako ondoko. Joannes d'Otxalde eta Catherine d'Etchalecuren premua zen. Zuraide-Ordokiko Miguel de Camino-rekin ezkondu zen 1693an eta lau seme ukan zituzten: Joannes de Camino (1697), bigarren Joannes (1700), hirugarren Joannes (1703) eta Pierre (1705). Haatik, gazterik zendu zen Jeanne d'Otxalde, 37 urtetan. Joannes seme zaharrena egina izan bazen Otxaldea etxaldearen ondoko, **Joannes de Camino** hirugarren semea ezkondu zen 1740an Irulegi-Arretxeko Magdeleine d'Etchebers-ekin. Hiru haur segurik sortu zitzaizkien Irulegin: Magdeleine de Camino (1740), Jean Otxalde (1742) eta Jeanne Otxalde (1745). Hemen ohargarri zaiku artxiboeke lehen haurra-

Nancy Ivone Otxalde Beskoitzen joanden maiatzean,
Otxalde bertsolariaren oroitarriaren aitzinean (arg. Kepa Etchandy)

rentzat *Camino* deitura dakartela, eta *Otxalde* bertze bientzat, eguneroko bizian *Otxalde* izanki maizago erabilia *Camino* baino (paperetan aurkitzen dugu ere *Joannes de Camino dit Otxalde*). **Jean Otxalde** (1742) ezkondu zen 1778ko uztailearen 28an Baigorri-Ñafarreneko Jeanne Iriquirekin (garai hartan Ñafarrenean oraindik Baigorriko zen eta ez Bankako, gaur bezala). Bi haur segurik ukan zituzten: Martin, 1778ko azaroaren 15ean, eta bertze Martin, 1780ko ekainaren 29an, biak Ñafarrenean sortuak. Handik Azkaratera joan ziren: Jean laborantzan arizantik bizi osoan, bere aitzinekoen gisa, agiri batek aitortzen duen bezala, Azkaraten zendu zen 1806ko agorrilaren 16an; Jeanne aldiz okin bilakatu zen Donibane Garazin eta herri hortan zendu zen 1820ko martxoaren 17an. Gorago aipatutako semeetarik bigarrena, **Martin Otxalde**, ezkondu zen 1814ko irailaren 6an Bidarrai-Etxexuriko Joana Etchechuryrekin. Hau Erramun Etchechury eta Marie Licheroren alaba zen.

Martin Otxalde eta Joana Etchechuryren familia

Martin Otxalde (1780-1862) guarda bilakatu zen 1807an. Lehen postua ukan zuen Bidarrai eta Ortzazeko mugan, Iguainen. Bi urte eterridiren buruan (1809ko uztailean) Itsasu-Latsara joan zen, bost hilabeterentzat, eta gero Sararat, bost hilabeterentzat ere. Eta guardagoa utzi zuen bi urtez, berriz ofizio hortara itzultzeko 1812ko ekainean, Bidarrai eta Itsasuko juntan, Haltzarte auzoan, Maingianea etxean zuela aterbe, Bidarraiko lurretan. Garai hortan zen ezkondu Etxexuriko alabarekin. Ondotik aldaira frango egin behar izan zuen, aduanako agintariek manaturik: 1815eko urtarrilean Sara, 1816ko apirilean Ainhoa, 1819ko martxoan Itsasu-Latsa, 1819ko maiatzean Bidarrai-Haltzarte, 1825eko abenduan Bidarrai-Noblianea. Erretiroa hartu zuen 1829ko uztailearen 1ean, 20 urte eta 5 hilabetez beterik guardagoa. Aduanako zerbitzuetatik ukan ditugun paperen arabera, badakigu *bizar beltza* bazaukala Martin Otxalde eta guarda izan aitzin, zurgina zela.

Sei seme-alaba ukan zituzten Martin Otxalde eta Joana Etchechuryk. **Joannes** premua, 1814ko irailaren 25ean sortua Bidarrai-Maingianean (bere aitamak ezkondu-eta 19 egunen buruan). **Mariana**, Ainhoan sortua 1816ko urriaren 8an; hau 1843an ezkondu zen Bernard Larronde Muskildiarrarekin, hau ere guarda: bi seme segurik ukan zituzten, Jean Otxalde, Marianaren *seme naturala*, 1842an sortua, geroztik Bernard Larrondek onartua eta *Antoine Larronde* izendatua, eta bigarren semea, Do-

minique Larronde. **Maidier**, 1818ko irailaren 27an sortua Ainhoan: ez dugu alaba hortaz gehiagoko xehetasunik. **Michel**, Bidarrain sortua 1823ko ekainaren 24an: Bidarraiko Herriko Etxeko artxiboetan irakurtu dugu 1844ko agorrilaren 9an manua ukan zuela armadara joateko baina “*soldado gaztea Montevideon aurkitzen da*”. **Jean**, 1825eko urriaren 13an sortua Bidarrain: ez dakigu zer bilakatu zen. Eta **Gratianne**, 1828ko irailaren 25ean sortua Bidarrain: honek lau *haur natural* ukan zituen Bidarrain, Martin (1855), Marianne (1861), Bernard (1864) eta Jeanne (1865), lauak Otxalde deiturarekin ekarriak paperetan; ez dakigu zer bilakatu diren; Gratianne zendu zen Etxexurian 1883an.

Martin Otxalde eta Joana Etchechury Bidarraiz-Etxexuriko nagusi bilakatu ziren. Joana zendu zen 1840an, 53 urtetan. Martin berriz ezkondu zen 1843an, 62 urtetan, Gracianne Elissagaray Itsasu-Attienekoarekin (56 urte), eta 1862an zendu zen Etxexurian.

Joannes Otxalde eta Marie Pedouan

1814ko irailaren 25ean sortu zen beraz Joannes Otxalde (eta ez 28an euskal entziklopedietan aurkitzen den bezala). Aita *Martin* zuen, bistan

Nancy Ivone Otxalde bere haurrideekin

da, eta ez Joannes, Otxobik idatzia duen bezala Oxalde liburuan: “Aitaren izen bera, Joannes, eman zioten sortu berriari”. Jules Moulier Oxobi, hau ere Bidarraitarra, Herriko Etxeko deklarapenari fidatu zen, honek hain zuzen baitio aitak Joannes zuela izena. Egun bereko bataioko agiriak, haatik, dio aita Martin zela. Hutsa hontatik heldu daiteke: herriko artxiboe-tan batzutan aurkitzen da “Martin Otxalde, dit Joannes”. Izenetan frango-tan bada nahastekoa, hala nola Joannes Otxalde bertsolariari berari Jan-Battitt zaio maiz erraten edo Juan-Bautista Argentinan zagolarik.

Dena den, 18 urte inguru zituelarik, mutil gisa joan zen Joannes Aiherrara. Eta ilagintzari ere lotu zen, “duranguier”, ezkont-paperek dioten bezala. 1836ko azaroaren 26an ezkondu zen, 22 urtetan, herri hartako Dominique Pedouan dit Marie Gasteluberrikoarekin, honek 21 urte. Honen aitamak ziren Jean Pedouan, sortzez Bastidarra, eta Dominica Mingo, sortzez Armendariztarra. 1838ko urrian guarda bilakatu zen Joannes Oxalde, lehen postua Larzabale-Zibitzen ukanik. Hilabete baten buruan Hazparne-Legarrera joan zen, lau urterentzat, hortik Bidarrai-Begiederrera bost urterentzat, gero Heletara urte bat eterdirentzat, Sara-San Iñaziora hiru urterentzat, Lekornera zazpi urterentzat, Makeara lau urterentzat eta Beskoitzera hiru urte eterdirentzat. Guardagoko erretreta hartu zuen 1866ko otsailaren 1ean. Nolako guarda izan ote zen? Frango bihurria, iduriz, guarda bezainbat kontrabandista, Oxobik polliki kondatzen daukun bezala. Aduana utzirik, faturgoan arizan zen (postari) Beskoitzen 1872a arte.

11 seme-alaba

Lehen bi haurrak Aiherran sortu zitzaizkien: Martin (1837-03-31) eta Jeanne (1838-07-28). Gero bi ondokoak Hazparnen: Marie (1840-06-29) eta Jean-Baptiste (1842-07-10). Bertze bi Bidarrain: Estefana (1844-02-12) eta Jeanne (1845-11-18). Gero, Heletan Gracieuse¹ (1848-04-15), Saran Joana (1850-02-07) eta Saint-Martin edo Xemartin (1851-09-08), Lekornen Martin (1857-12-11) eta azkena Makean, Julie (1860-02-20).

Joannes aldebat erretretan sartu ondoan, familia guzia Hego-Amerikara joan zen, Gualeguaira (Entre Rios, Argentina), ez dakigu haatik zein

[1] Henri Duhauk jakinarazia dauku, Heletan sortutako Gracieuse edo Gaxuxa Beskoitzen zendua dela 15 urtetan (1863-12-10), haatik hango artxiboe Marceline izena dakarte! Sakonago ikertzea merezi lukeen kuriositatea!

urtetan xuxen, 1872an goizenik. Dakiguna da, aldiz, Joannesen anaia batek Uruguai-Montevideora emigratua zuela 1844kotzat. Bertzalde, Argentinako La Vasconia aldizkariaren arabera (1899/01/10 n° 190), Joannesen seme bat ere jadanik joana zen Argentinara: *“Un hijo que tenia en esta republica le hizo venir a America”*. Badakigu ere, Noël Elorga Bida-rraitararen miaketek segurtaturik, Joannesen alabetarik bat, Mariana (Hazparden 1840an sortutako Marie ote?), Francisco Mihura batekin ezkondua zela eta 1869kotzat bederen Argentinan bizi zirela, Gualaguai hirian.

Dena den, iduri luke gure Joannes ez zela batere laketu han gaindi. La Vasconia-ren arabera, *“al viejo bardo no le gustaron las monotonas llanuras de la pampa y se volvio a sus montañas”*. Otxobik dio aldiz Hazparnetik errenta ez zitzaiola haraino heltzen. Urte bakar batzuk iraganik han gaindi, 5 urte nonbaitan, Euskal-Herrirat itzuli zen bakarrik, 1877 irian (1878koak dira Joannesen *“Khilo-egilearen kantuak”*, Lore-Jokoetan sariztatuak), familia guzia han utziz, eta Bidarrai-Sastrianean zendu zen 1897ko abenduaren 13an, 83 urtetan.

“Aguas turbias”

2000ko Eguberri biharamunean, bisita arraro bat ukan nuen Bidarrain, Gabriel Odriozola Zanbrano eta Carolina Rieszer-ena, Argentinatik etorriak. Bidarrai-Seroraenean elkartu ginen. Hau da

Carolina Rieszer eta Gabriel Odriozola, Bidarrain, elizako kalostrapean dagon Joannes Otxalderen oroitarriaren aitzinean (2000. urteko argazkia)

ostatutxo bat, eliza ondoan kokatua. Gabriel, Joannes Otxalderen ondoko bat da, Lekornen sortutako honen seme Martin-en abarrekoa. Seme hori ezkondu zen Buenos Airesko Manuela Agirre Azkuerekin (erroak Gipuzkoan, Zegama eta Asteazun) eta La Platan bizi izan dira (Martin 1932an zendua, Manuela 1941ean). Martin eta Manuelaren alaba bat, Emma Josefa Otxalde, ezkondu zen Azpeitiako Alejo Odriozolarekin, hauk Gabrielen amatxi-aitatxiak. Iragan irail bukaeran elkarrizketatu dugun Nancy-Ivone Otxalde ere Martin horren abarretik datorkigu. Gabriel Odriozolak erran zaukunaz, Joannes Otxalde *carpintero* lanetan ari-zan omen zen Gualeguain, zurgintzan beraz, eta familian kondatzen zenez arabera, haren azken hitzak, Argentinatik joaitean, hauek izan omen ziren: “*Las aguas bajan turbias*”.

Zer erran nahi ote zuen Joannesek hitz horiekin? Gabriel Odriozolaren arabera, Gualeguaitik iragaiten den *Uruguai* ibaiko urak errealki zikinak omen dira, bainan Joannesen hitz horiek zerbait gehiago seinalatzen zuten, Joannes ez zela han batere laketu: zelai zabalegiak, jendeen nortasun berezia... Hots, hango giroa ez omen zuen gustukoa. Eta gure Joannesek pazientzia guti ukanki, omen! Deliberatu zuen beraz Euskal Herrirat itzultzea. Geroztik erran baita familia guzia han abandonatu zuela Joannesek, hori haatik ez omen da batere egia. Nahiko omen zuen familia edo bederen familiaren parte bat ekarrarazi Euskal Herrirat, bainan ezin izan zuen, diru arazoengatik. Jakin behar da ere bere seme-alabek ordukotzat 18 urtez goiti zaukatela (zaharrenak 40 urte inguru eta gazteenak 18 urte), gehienak familiatuak ere zaitzezkeela, han bizia egin ari. Beraz, “abandonatzerik” ez zen nehondik ere izan.

Euskal Herrirat itzuli ondoan, 20 bat urtez bizi izan zen Joannes hemen. Zein herritan lehenik? Ez dakigu. Bidarraiko jende kondaketetan, 1891 eta 1896ko zerrendetan baizik ez dugu aurkitu Joannesen izena, Sastreaenean “pentsioner” zagola (pentsiodun). Ez zen Etxexurian (aitamen etxean) kokatu. Hontan, Joannesen arreba Graxiana dugu aurkitzen 1883an hil zen arte (56 urtetan). 1897ko abendoaren 13an zendu zelarik Joannes Otxalde, eztabada gogorrak izan ziren auzapeza eta apezaren artean. Azken honek ez zuen ehorzketa elizkizunik egin nahi izan eta apezik eta zeremoniarik gabe ehortzia izan zen Joannes (Etxexuriko hobian ote?), elizatik pasatu gabe. Zergatik ehorzte ukatze hori? Menturaz, azken bozkaldietan *gorrien* alde agertu zelakoz...

Dena den, luzaz Otxaldetarren arrasto finkorik ez da gelditu Bidarrain (salbu Etxexuriko borda bat, gaur laparrek iretsia, “Otxaldeborda” deitzen dena). 1997ko abenduaren 28an, Joannesen heriotzearen 100. urtemugakari, Bidarra herriak eta Euskaltzaindiak ohoratu zuten Joannes Otxalde, elizako kalostrapean eraikitako oroitarri bat agertuz, harri biribil formakoa, nolazbait mende bat lehenago elizak ukatu zion tokia errekerperatuz. Bada ere Bidarrain kultur elkarte bat, 2006an sortua, *Otxaldetarrak* izenekoa, gure bertsolari handiaren oroimenez. Beskoitzen ere ez dute ahantzia: 1964an omenaldi eder bat eskaini zioten, Noël Gueçamburu, Lucien Ithurbide eta Henri Duhauk bultzaturik, oroitarri bat ere Herriko Etxe aitzinean agertzen zutela. Eta han ere badago talde bat, plazaz plaza ibilitako *Otxalde* kantari taldea, Eiherabide anaien inguruan muntatua. Hara beraz zer erran genezakeen Joannes Otxalderen arbasoez eta ondokoez. Argitasun batzuk ekarririk, agian irakurle zenbaiten atsegina betez, hortan utzen dugu kronikatxo hau.

ERANSKINA 1

Joannes Otxalde (1814-1897) gogoratzuz

(HERRIA astekariko 3270. zenbakian, 2014ko irailaren 25ekoan, agertu elkarrizketa)

1814ko irailaren 25ean sortu zen Joannes Otxalde bertsolari handia, Bidarrain. Haren sortzearen 200. urtemuga betetzen da beraz ortzegun hontan egunez egun. Karia hortara, hitza ematen diogu Argentinako Nancy Ivone Otxalderi (agiri ofizialetan Otxalde deitzen da). Jakina da Joannes Otxalde Hego Amerikara joan zela bere emaztea eta hurrekin, 1870eko urtetan, haatik bakarrik itzultzeko zenbait urte berantago, familia guzira han utzirik. Haren ondokoetarik dugu Nancy Ivone, joan den primaderan hemen gaindi ibilia. Noël Elorga bidarraitar adiskidearen bidez juntatu dugu eta galdera batzuk egin dizkiogu (Noëlek euskaratu ditu ihardespenak). Eta ondoko astetan, Joannes Otxalderi buruzko artikulatxo batzuk ere agertuko ditugu, haren erroak bereziki ikerturik.

Herria: Joannes Otxalderen zein semeren abarrekoa zira ?

Nancy Ivone Otxalde: Joannes Otxaldek izan zituen 11 haurretatik, 1857an Lekornen sortu zen Martin dut ene arbaso zuzena. Martin Ar-

gentinan ezkondu zen Manuela Aguirre neska euskaldun batekin. Hauen seme bat, Alberto Horacio, 1894an sortua La Plata hirian, ene aitatxi zen. Afera hontan, bitxiena da joan den urtarrila arte ez ginuela deusik eza-gutzen gure aitzinekoetaz eta La Platan 1919an sortua zen gure aita zela gure lotura bakarra.

H: *Non bizi zira eta zer ofizio duzu ?*

N-I.O: Argentinan bizi naiz, Buenos Airesko probintzian, eta psikoanalitika eremuan lan egiten dut. La Platako Unibertsitate Nazionalen euskara ikasten ari naiz. Aitortzen dut euskararen ikasketak eraman nauela bide berri batzuri buruz baita ere Euskal Herrian lagun berriak egiten, hala nola Kepa Etxandi eta Noël Elorga, ene ikerketetan lagundu nautenak. Alabainan, ene aitzinekoen kondaira Bidarraiko herrian hasten da.

H: *Familian, zer arrasto atxikia duzue Joannes Otxalde arbasoaz ? Zer oroitzapen ?*

N-I.O: Familian, ez ginakien deusik, gure aitak ez zuelakoz ezagutu berea. Nor ziren gure arbasoak ihardespren gabeko galde bat zen. Raul nere anaiak, Europan gaindi egin zuen ibilaldi batean soinulari talde batekin, erabaki zuen Baionarat joatea. Baginakien gure arbasoak euskaldunak zirela. Baionan, erran zioten gure deitura bera zuen bertsolari ospetsu bat izan zela XIX. mendean. Ez genuen pentsatu orduan gu zazpi anai-arrebak haren seme baten ondokoak ginela. Geroztik jakin dugunez, Joannes biziki bertsolari ona zen, jendeke maite zuten eta idazle ainitzek miresten zuten. Horien artean, Otxobi, hau ere Bidarraitarra, baita ere Grazian Adema Bidarraiko erreter egon zena 1860a eta 1872a artean.

H: *Eta gaur, zer lotura edo harreman duzu Euskal Herriarekin ?*

N-I.O: Hola nahi uelakotz, euskaldun batzuekin harreman sendoak bideratu ditut eta ene xedea da nahikari hori hurbilekoer ematea. Euskal Herriko leku zoragarriek bai eta ere bere kulturaren indarrak zinez harritu naute. Bidarrairi buruz badut maitasun berezi bat. Funtsean, eza-gutu aitzinetik, amestu eta irudikatu nuen Joannesen sorterria. Bizi izan zen hainbat herritan ibiltzea, ezagutzea bai sortetxea eta zendu zen etxea ere, hunkigarria egin zait zinez. Orai, 200 urte sortu zela-eta, nereak egiten ditut bere alde eginen diren omenaldi guziak.

H: *Eta zuen artean, Otxalderen 11 seme eta alaben ondokoen artean, gurutzatzen zireztea ?*

N-I.O: Ez ditugu oraino atxeman Joannes Oxaldek izan zituen 11 haurren sortzeko ageriak baina ikerketa hau hasi berria da eta segituko dugu aitzina. Gualeguai hirian, Argentinako iparraldean badira gure jendakiak eta gogo dugu haiekin harremanetan sartzeko.

Peio Jorajuriak bildua

ERANSKINA 2

Argentinatik ukan dugu gutuna: Historia eta memoria berreskuratu

**(*HERRIA* astekariko 3309. zenbakian agertua,
2015eko uztailaren 2koan)**

Joanden larrazkenean agertu genituen HERRIA kazeta hontan Argentinako Nancy Ivone Otxalderekin (Joannes Otxalderen ondokoetarik bat) egin elgarriketa eta Joannes Otxalde bertsolari famatuari buruzko argitasun asko, zenbaitzuk orain arte ezagutuak ez zirenak. Horieri esker, Joannes Otxalderen ondorengo zenbaiten artean harremanak egin dira, berriki arte elgar batere eza gutzen etzutelarik. Ondorioz, hona hemen Nancy Ivone Otxaldek helarazi daukun gutuna, espainolez idatzia, Noël Elorgak euskaratua).

Argentina da Martin OTXALDE gure birraitatxi, bere haurrideak baita bere burrasoak Joannes eta Maria PEDUAN, finkatu ziren lurraldea. Hor erabaki zuten bizitzea. Eta orai, hemen gira gu, Joannes OTXALDEREN ondokoak, gogo haundiz hurbildu nahian beti gehiago Euskal Herri-ra. Hoinbertze urte iragan ondoan historiarik eta jendakirik gabe, ez nuen sekula pentsatuko Gabriel ODRIEZOLA ene kusia ezagutuko nuela eta biak elkarrekin ariko ginela gure erroen bilatzen. Bera, Argentinako iparraldean bizi da, «Salta la linda» deitzen den probintzia batean. Hor, ibaiak, mendiak eta erroitzak dira nausi. Gabrielen ikusterat joan nintzelarik, ibar batetarat eraman ninduen eta han Bidarrainen itxurako leku bat ikusi nuen. Berak zion Joannes OTXALDE Entre Rios-en plantatzeko ordeztan, Saltan egin balu, menturaz ez zela itzuliko Euskal Herri-rat. Gure birraitatxi Martin OTXALDE, Buenos Airesko lurraldean finka-

tu zen eta hemen bizi gira bere ondoko batzuk. Hemen baditugu ibai oso zabal bat eta zelai mugagabea.

Nonbait hor 40 milioi jende bizi dira Argentinan eta horietarik erdiak Buenos Airesko probintzian. Probintzia honen hiriburua biziki ederra da eta Saltatik 1.600 kilometrotan dago. Nik eta Diana ahizpak, gure lehen elgarretaratzea Gabriel kusiarekin Buenos Airesen egin genuen eta zinez zoragarria izan zen. Gure solasaldia hunkigarria bezain interesgarria gertatu zen eta bozkariatu ginen. Hilabete batzuk lehenago, asmaezina zen holako gertakari bat. Gabriel kusia Bidarraira joan zen 2000. urtean eta Raul ene anaia 2001ean. Ni aldiz, joan den urtean eta aurten berriz. Hiruek ere badugu argazki bat Bidarraiko elizagibelean dagon oroitarriaren ondoan. Estela hori Joannes OTXALDEren omenez finkatu zen duela urte batzuk. Eskainia zautan parada hontaz baliatzen naiz eskerrak eta atxikimendu amultsua erakusteko gisa batez edo bertzez lagundu gaituzten guziera bai eta ere Henri DUNAT jaunari. Honek gutun anaikor bat idatzi zautan Lekornetik, argazki batzuekin eta Martin gure birraitxiren sortageriarekin. Joannes OTXALDE guarda izan zen, funtsean bere aita ere. Eta hau bitxikeria, Nikolas ene semeak alor hortan egin ditu bere ikasketak. Bistan dena, deusik ez ginakien gure arbasoen ogibideaz duela guti arte. Hor ikusten da nolako lotura inkontzientek diren belaunaldien artean.

Gure kusiak, bere arbasoen berri jakina zuen eta guk aldiz ez. Horra zertako interes handia ginuen bere entzuteko. Bere erranen gainean, nolakoa ote zen Joannesen bizimodua Argentinan asmatzen saiatu ginen eta irri egiten ginuen gogotik pentsatuz zein ote ziren gure bertsolariaren nortasuna eta ikusmoldeak. Eta holaxe, orenak eta orenak solasean, amalurrean zangoak finkatzen baginitu bezala, Joannes-ek hoin maite zituen xokoak aipatuz, uste ginuen berriz elgar ezagutzen ari ginela iragan amankomun batean. Sekretu eta ixiltasunek, maitasunek eta herreak ere batzutan desegin zuten gure kondairaren hari nagusiak ari ziren berriz agertzen. Azken batean, hain maite dugun Argentina hontatik, ahantzi gabe Euskal Herri maitearekin ditugun estekak, parada ezin hobia guretzat gure historia, memoria eta Joannes OTXALDEren olerkia berreskuratzeko.

Nancy Ivone Otxalde